

การเป็นผู้ประกอบการเกษตร: อาชีพที่ท้าทายของคนรุ่นใหม่ X, Y และ Z Generations
Agricultural Entrepreneurship: The Challenge Occupation of New Generations;
X, Y, and Z Generations

เพชรดา จันอ้วน¹ และ ยศ บริสุทธิ์^{1*}
Pechrada Chant-aon and Yos Borisutdhi ^{1*}

บทคัดย่อ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีการลดลงของจำนวนเกษตรกร และเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้สูงอายุที่กำลังจะหยุดทำการเกษตร ในขณะที่คนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจในการประกอบการเกษตรน้อยลง บทความนี้มุ่งศึกษาแนวคิดด้านการสร้างผู้ประกอบการเกษตร ความท้าทายในการประกอบการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนรุ่นใหม่ ทำการศึกษาสถานการณ์เบื้องต้นที่เกี่ยวกับการประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่ในบริบทของนานาประเทศ รวมถึงประเทศไทย และสถานการณ์การส่งเสริมและการพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้เป็นผู้ประกอบการเกษตร นำเสนอผลการสังเคราะห์ในลักษณะเป็นประเด็นการวิจัย

การสร้างและพัฒนาผู้ประกอบการรุ่นใหม่มีปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นผู้ประกอบการเกษตรของประเทศไทย สรุปได้ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านปัจจัยภายในบุคคล ประกอบไปด้วย อายุซึ่งเกี่ยวข้องกับกำลังแรงกายในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเกษตร 2) ด้านครอบครัว ประกอบไปด้วย ความกตัญญูต่อบุพการีและการสมรสกับคู่ครองส่งผลต่อคนรุ่นใหม่ในแง่ของความจำเป็นในการดูแลและรักษาความรักความอบอุ่นในครอบครัว การมีที่ดินทำกินและความมั่นคงของรายได้ในการประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่ง 3) ด้านสังคม ประกอบไปด้วย การได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง ส่งผลต่อความรู้สึกของคนรุ่นใหม่และการมีแรงงาน 4) ด้านทรัพยากรการเกษตร ประกอบไปด้วย ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ส่งผลต่อลักษณะการประกอบอาชีพ และ 5) ด้านเศรษฐกิจ คนรุ่นใหม่ผู้ที่มีความสามารถในการเข้าถึงเงินทุน ที่ดินและแหล่งน้ำ มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจเข้ามาทำการเกษตรกรรมได้มากกว่าคนที่ไม่สามารถเข้าถึงเงินทุน ที่ดินและแหล่งน้ำ

ความท้าทายในการเป็นผู้ประกอบการเกษตรคนรุ่นใหม่ (X Y Z Generations) ได้แก่ 1) การมีทัศนคติในเชิงลบในการประกอบการเกษตรเนื่องจากการติดกับภาพลักษณ์เดิมของการทำการเกษตรที่มีความยากลำบากและได้รับรายได้น้อย รวมถึงครอบครัวมักจะไม่ให้การยอมรับหรือสนับสนุน 2) การไม่สามารถเข้าถึงต้นทุนการผลิต การเริ่มต้นที่จะประกอบการเกษตรต้องอาศัยการมีที่ดินทำกินและใช้เงินลงทุนสูงสำหรับ ซึ่งคนรุ่นใหม่ (Generations X ,Y และ Z) บางคนไม่มีแหล่งเงินทุน และไม่มีหลักทรัพย์ในการค้ำประกันเป็นของตนเอง

คำสำคัญ: เกษตรกรรุ่นใหม่ การเป็นผู้ประกอบการ กรมส่งเสริมการเกษตร

Received : 18 พฤศจิกายน 2564

Revised: 27 ธันวาคม 2564

Accepted : 17 มกราคม 2565

¹ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002, Thailand

*Corresponding author: yosboris@kku.ac.th, yospure@gmail.com

ABSTRACT

Thailand is one of the countries, which there has been a decline in numbers of farmers. Most of the farmers are also in an elderly age that are going to stop making agriculture whereas the new generations which are interested in agriculture are less. This article mainly aims at studying the concept of creating agricultural entrepreneurs, challenging of agriculture, particularly the new generations, examining the fundamental situations relating to the new generations' agriculture in the contexts of various countries including Thailand, and the situations of supporting and developing the new generations to be agricultural entrepreneurs. This article presents the results of synthesis as a research issue.

Building and developing the new generation entrepreneurs influence the agricultural entrepreneurs of Thailand concluded into 5 aspects: 1) Interpersonal factor of individual consists of age relating to an internal power on driving agricultural activities. 2) Family comprises gratitude to parents and marriages with spouses which affect the young generations in a necessity of caring and maintaining love and warmth within families, having the land use to earn a living and stability of incomes for doing any occupation. 3) Social consists of being accepted by people surrounded which influences the feeling of new generations and workforce. 4) Agricultural resources include physical appearances of areas which affect characteristics to earn a living, and 5) Economy is relevant to the young generations that have abilities to access funds, lands and water sources. These generations tend to make a decision on agricultural making rather than the ones who are not able to access funds, lands and water sources.

The challenge on being the X Y Z generation entrepreneurs of agriculture include 1) having negative attitude on making continuous agriculture due to an addiction of image of struggling and getting less incomes. In addition, families do not usually accept or support those X Y Z generations. 2) Not being accessible to the cost of production and starting to make agriculture depending on having the land use for living and spending high cost of investment. For some of the X Y Z generations have no funds and properties for their own warranty.

Keywords : Young Smart Farmer, Entrepreneurship, Department of Agricultural Extension

บทนำ

ก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคของสังคมแห่งการเรียนรู้ เกษตรกรได้ปรับวิธีการผลิตมาเป็นผู้ประกอบการเกษตร (Agricultural Entrepreneurs) มากยิ่งขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศจากภาวะโลกร้อนที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร ดังนั้นองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) จึงได้จัดประชุมเพื่อหาทางออกและมิมติว่า เกษตรกรต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตมุ่งเน้นการใช้เทคนิคการเพาะปลูกสมัยใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิตและลดความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงในด้าน

ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ (Kaczan et al., 2013) อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนเกษตรกรที่มีวิธีการผลิตแบบเดิมสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตร ที่แม้ว่าจะช่วยลดความกังวลด้านความมั่นคงทางอาหารได้ แต่ในขณะเดียวกันกลับพบว่าเกษตรกรมีแนวโน้มลดจำนวนลงเนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญที่จะสานต่ออาชีพในภาคเกษตรกรรมอีกต่อไป ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ผู้ประกอบการเกษตรคือผู้เริ่มต้นวางโครงสร้างทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร โดยมีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากเกษตรกรทั่วไปกันอย่าง

สิ้นเชิง ผู้ประกอบการเกษตรเน้นอาศัยทักษะและความเชี่ยวชาญด้านการเกษตรที่มี (Miller, 1983) ร่วมกับการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรม มาสร้างสินค้าและบริการใหม่ๆ (Gellynck et al., 2015) โดยไม่จำเป็นต้องทำกิจกรรมการผลิตภายในฟาร์มเกษตรเพียงอย่างเดียว (Pindado และ Sanchez, 2017) แต่เกษตรกรมุ่งเน้นการสร้างผลผลิตปฐมภูมิ ไม่เน้นการแปรรูปผลผลิตไม่ใช่นวัตกรรมและประสบการณ์ความเชี่ยวชาญในด้านที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตร การที่เกษตรกรปรับตัวเป็นผู้ประกอบการเกษตร เป็นผลมาจากความต้องการด้านอาหารและพลังงานเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกและสภาพอากาศ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและสังคมดิจิทัล (Min et al., 2018) ส่งผลให้ผู้ผลิตในภาคการเกษตรนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมได้มาใช้ในการเพิ่มศักยภาพการผลิตและการตลาด (วิวัฒน์, 2557) ทำให้ให้ความต้องการของตลาดเปลี่ยนไปจากตลาดผลผลิตปฐมภูมิมาเป็นตลาดผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น (เอมอร์, 2016) ดังนั้นเกษตรกรหรือผู้ที่ทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรจึงต้องกลายเป็นผู้ประกอบการเกษตร เพื่อที่จะสามารถผลิตสินค้าและบริการให้เพียงพอและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ในระยะยาว (Gellynck et al., 2015)

แม้ว่าผู้ประกอบการเกษตรจะเป็นแนวทางในการบรรเทาความกังวลเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร แต่ความท้าทายของศตวรรษที่ 21 ประการต่อมาคือ ภาคเกษตรต้องเผชิญกับการลดจำนวนลงของเกษตรกรเป็นผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดยในปี 2560 อายุเฉลี่ยของเกษตรกรในหลายประเทศสูงขึ้น อาทิเช่น ประเทศแอฟริกาคือ 60 ปี (ARSLAN, 2019) ขณะที่สหรัฐอเมริกา มีอายุเฉลี่ย 57.5 ปี (USDA, 2017) และประเทศอินเดีย มีอายุเฉลี่ย 50.1 ปี (Mahapatra, 2019) ซึ่งช่วงอายุดังกล่าวเป็นกลุ่มที่อยู่ใน Baby Boomer Generation (เดชา, 2551) ที่มีข้อจำกัดด้านพลังกำลังภาวะทางสุขภาพ และมีความสามารถใช้เทคโนโลยีที่น้อย ดังนั้นการปรับตัวเป็นผู้ประกอบการเกษตรสูงวัยจึงมีความเป็นไปได้ยาก ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรโลกที่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (UND, 2017) และการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ทำให้เขตพื้นที่เมืองขยายไปยังเขตพื้นที่ชนบท เป็นผลให้คนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น พื้นที่เพาะปลูกในเขตชนบทลดลง (H.K. Jain, 2012) และต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการทำการเกษตรนานาประการ ส่งผลให้เกษตรกรและคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มออกจากภาคเกษตรและเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น (Vander and Ploeg, 2008) ปรากฏการณ์ข้างต้นส่ง

ผลกระทบต่อภาคการเกษตรของหลายๆประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศอินโดนีเซีย ญี่ปุ่น และ ภูฏาน ต้องประสบปัญหาการลดลงของผลผลิตมวลรวมของประเทศและรายได้จากการส่งออกสินค้าเกษตร (Rizki, 2017; Tshering, 2017 and Pelzom, 2017) และประเทศบอสกานาก็ต้องเผชิญกับปัญหาด้านความมั่นคงทางอาหาร (FAO, 2018) ด้วยเหตุนี้หลายประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญของการขาดแคลนเกษตรกร จึงมีความพยายามที่ผลักดันให้เยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ (X Y Z Generation) ให้มีโอกาสเข้ามาสานต่อการผลิตในภาคเกษตรกรรมทดแทนเกษตรกรรุ่นสูงอายุที่กำลังจะหายไปจากสังคมและพัฒนาให้เป็นผู้ประกอบการเกษตร เพื่อให้สามารถผลิตสินค้าเกษตรได้เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคในประเทศ และสามารถส่งออกไปยังต่างประเทศอันเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้กับประเทศ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีการลดลงของจำนวนเกษตรกร โดยพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุเฉลี่ย 59 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อยู่ใน Baby Boomer Generation (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พยายามแก้ไขปัญหานี้โดยให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายส่งเสริมการเป็นผู้ประกอบการเกษตรสำหรับคนรุ่นใหม่ ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายคือ คนรุ่นใหม่ที่มีอายุระหว่าง 17- 45 ปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ, 2560) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อยู่ใน X Y Z Generation (เดชา, 2551) ให้มีโอกาสเข้ามาเป็นผู้ประกอบการเกษตรเพื่อช่วยเพิ่มจำนวนเกษตรกรทดแทนเกษตรกรรุ่นเดิมและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ, 2560) แต่อย่างไรก็ตามการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่และพัฒนาให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรนั้น ยังต้องเผชิญกับข้อจำกัดและความท้าทายนานาประการที่ไม่สามารถทราบล่วงหน้าได้ จนเป็นอุปสรรคที่ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สามารถเข้ามาประกอบการเกษตรได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องหาวิธีที่จะช่วยลดข้อจำกัดเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ด้วยประเด็นข้างต้นชี้ให้เห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้สูงอายุที่กำลังจะหยุดทำการเกษตร ขณะที่คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจที่จะประกอบการเกษตรน้อยลง และการที่จะเข้ามาเป็นผู้ประกอบการเกษตรยังต้องเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ สถานการณ์เช่นนี้อาจส่งผลกระทบต่อ การปรับตัวและประสิทธิภาพการผลิตและการแข่งขันของประเทศได้ บทความนี้จึงมี

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่ พร้อมกับการวิพากษ์ความท้าทายในการประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่ โดยทำการศึกษาสถานการณ์เบื้องต้นที่เกี่ยวกับการประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่ในบริบทของนานาประเทศ รวมถึงประเทศไทย พร้อมทั้งศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานการณ์การส่งเสริมและการพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรและวิเคราะห์ออกมาเป็นประเด็นการวิจัย โดยบทความนี้จะเสนอข้อเสนอสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่ต่อไป

การเป็นผู้ประกอบการเกษตรแตกต่างจากการเป็นเกษตรกรทั่วไป นักธุรกิจเกษตรและผู้ประกอบการอื่นอย่างไร

การศึกษาความหมายของผู้ประกอบการสามารถอธิบายได้ว่า ผู้ประกอบการคือบุคคลที่ทำการริเริ่มด้วยตัวเอง โดยมีการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาประโยชน์จากโอกาสที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอสินค้าและบริการใหม่ และการจัดการรูปแบบใหม่หรือการตลาดแบบใหม่ (Shane, 2003:p.4) และไม่หยุดมอง

หาโอกาสที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อความเสี่ยงต่างๆที่จะเกิดขึ้น โดยเน้นการใช้ทักษะความเชี่ยวชาญร่วมกับแนวคิดใหม่ในการพัฒนากระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพและเน้นการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค (Joseph Schumpeter, 1930)

ดังนั้นผู้ประกอบการเกษตรจึงสามารถอธิบายความหมายได้ว่า เป็นบุคคลที่มองเห็นโอกาสจากกิจกรรมการเกษตรที่ทำอยู่และดำเนินธุรกิจที่สามารถสร้างกำไรได้ (Rajarajeswari, 2016) โดยนำทักษะความเชี่ยวชาญเดิมไปรวมกันเป็นโอกาสและแนวคิดใหม่ๆ มีเป้าหมายให้เกิดความมั่นคงของกิจการด้านการเกษตร (Miller, 1983) อย่างไรก็ตามในบางคุณลักษณะของผู้ประกอบการเกษตรก็มีความคล้ายคลึงกับเกษตรกรแบบทั่วไป นักธุรกิจเกษตร SME และ Start up จนอาจเกิดความเข้าใจผิดได้ในบางประเด็นดังนั้น ตารางที่ 1 จะเป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างของการเป็นผู้ประกอบการเกษตร เกษตรกร นักธุรกิจเกษตร (Firm) ผู้ประกอบการ SME และผู้ประกอบการ Start up เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการเป็นผู้ประกอบการเกษตรมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 1 ลักษณะทั่วไปของการเป็นผู้ประกอบการเกษตร เกษตรกร นักธุรกิจเกษตร และธุรกิจอื่น ๆ

คุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการ	กิจกรรมที่มีการเกษตรเป็นพื้นฐาน			ผู้ประกอบการอื่นๆ	
	ผู้ประกอบการเกษตร	เกษตรกรแบบทั่วไป	นักธุรกิจเกษตร	ผู้ประกอบการSME	ผู้ประกอบการ Start up
การพึ่งพาตนเองของเจ้าของกิจการ	เน้นหนักเรื่องการพึ่งพาตนเองในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยลงทุนและดำเนินกิจกรรมการแปรรูปเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ด้วยตนเอง (Frese, 2000; David, 2012)	เน้นการพึ่งพาตนเองในการสร้างผลผลิต โดยลงทุนและใช้แรงงานตนเอง แต่พึ่งพาตลาดในการกำหนดราคา (วิทย์ากร, 2562)	ไม่เน้นการพึ่งพาตนเอง โดยมีหุ้นส่วนในการลงทุนและมีการจ้างพนักงานที่แบ่งหน้าที่กันบริหารงานแบบบริษัท (McElwee, 2008; อรทัย, 2545)	เน้นหนักในการเป็นผู้บริหารธุรกิจแต่พึ่งพาการจ้างแรงงานฝีมือเฉพาะด้านในการดำเนินการผลิต (Peerpower, 2019)	เน้นการทำงานเป็นทีมในการสร้างธุรกิจ โดยระดมทุนจากนักลงทุนและมีทีมงานในการสร้างไอเดียของธุรกิจ (Moneyhub, 2016)
การใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรม	เน้นหนักในการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมมาดำเนินการ ทั้งใน กระบวนการผลิตและการตลาดร่วมกับความคิดสร้างสรรค์ (McElwee, 2005; Pindado and Sanchez, 2017)	ไม่เน้นการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรม โดยมีวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม เพื่อจำหน่ายผลผลิตปฐมภูมิโดยตรง (David 2012; วิทย์ากร, 2562)	เน้นในการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (อรทัย, 2545)	เน้นการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมปานกลางในการนำสินค้าเดิมมาเพิ่มมูลค่าเพื่อพัฒนาให้ตอบเจตย์ลูกค้ามากยิ่งขึ้น (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดย่อม, 2563)	เน้นการสร้างเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดหรือเพื่อแก้ไขปัญหาของผู้บริโภคและสังคม (โครงการพัฒนาธุรกิจนวัตกรรมรายใหม่ มศก., 2560)

คุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการ	กิจกรรมที่มีการเกษตรเป็นพื้นฐาน			ผู้ประกอบการอื่นๆ	
	ผู้ประกอบการเกษตร	เกษตรกรแบบทั่วไป	นักธุรกิจเกษตร	ผู้ประกอบการSME	ผู้ประกอบการ Start up
การเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร	เน้นหนักในการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นสินค้าใหม่ โดยใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมร่วมกับความเชี่ยวชาญและแนวคิดใหม่ในการแปรรูปสินค้าเกษตรที่หลากหลาย (Wickham, 2001; Rodriguez, 2016; Carter,1998)	ไม่เน้นการแปรรูปในการเพิ่มมูลค่าผลผลิต เนื่องจากผลมีจุดประสงค์เพื่อจำหน่ายโดยตรงหรือบริโภคในครัวเรือน (David 2012)	เน้นหนักในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด (Vowworld, 2012)	เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการสินค้ามีอยู่แล้วในตลาดให้มีจำนวนและคุณภาพสูงขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า (Peerpower, 2019)	ไม่เน้นการเพิ่มมูลค่าผลผลิตแต่เน้นการสร้างธุรกิจให้เกิดขึ้นใหม่โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี ICT (Moneyhub, 2016)
การส่งเสริมและสภาพความเชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่อง	เน้นหนักในเรื่องการใช้ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ในการจัดการกับทรัพยากร และมองหาโอกาสในการพัฒนาความเชี่ยวชาญเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆเสมอ (Wickham, 2001; Miller, 1983)	เน้นใช้ความเชี่ยวชาญด้านการเกษตรในการดำเนิน การผลิต แต่ไม่มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่และไม่มีการพัฒนาความเชี่ยวชาญด้านการผลิต (David, 2012)	ไม่เน้นประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญด้านการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ในการดำเนินการ เนื่องจากสามารถจ้างแรงงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะมาดำเนินการผลิตได้ (สุชาติพย์, 2547)	เน้นการใช้ทักษะประสบการณ์ หรือความเชี่ยวชาญในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดย่อม, 2563)	เน้นการใช้ประสบการณ์ หรือความเชี่ยวชาญด้านไอที ร่วมกับแนวคิดใหม่ ในการเขียนซอฟต์แวร์ ระบบเว็บไซต์ ระบบ e-commerce (Moneyhub, 2016)

จากลักษณะทั่วไปของการเป็นผู้ประกอบการเกษตร (ตารางที่ 1) ทำให้สามารถเข้าใจลักษณะทั่วไปผู้ประกอบการเกษตรได้ที่แตกต่างจากเกษตรกรและผู้ประกอบการอื่นๆได้ ดังนี้

1. ผู้ประกอบการเกษตร เน้นหนักในเรื่องของการพึ่งพาตนเองในการดำเนินกิจการ มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมร่วมกับประสบการณ์และความเชี่ยวชาญเฉพาะทั้งในกระบวนการผลิตและการตลาด และพัฒนาตนเองเพื่อหาโอกาสในการสร้างสรรค์และปรับปรุงผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ

2. เกษตรกรมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองในการสร้างผลผลิตซึ่งไม่เน้นการแปรรูปผลผลิต โดยมีวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม ไม่ใช้การใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมและประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญในการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผลผลิต

3. นักธุรกิจเกษตร มุ่งเน้นการดำเนินกิจการโดยมีหุ้นส่วนในการลงทุนและมีการจ้างพนักงานดำเนินงานแบบบริษัท ไม่เน้นการพึ่งพาตนเองและไม่เน้นประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญด้านการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ แต่เน้นการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

4. ผู้ประกอบการ SME เน้นดำเนินกิจการแบบผู้บริหารธุรกิจ โดยมีการพึ่งพาแรงงานฝีมือเฉพาะ

ด้านในการจัดการทรัพยากรการผลิต ร่วมกับการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้ามีอยู่แล้วในตลาด และพยายามที่จะพัฒนาทักษะประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญอยู่เสมอ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ตอบโจทย์ลูกค้ามากยิ่งขึ้น

5. ผู้ประกอบการ Start up เน้นการทำงานเป็นทีมเพื่อสร้างธุรกิจให้เกิดขึ้นใหม่โดยเฉพาะธุรกิจด้านเทคโนโลยี ICT มีการระดมทุนจากนักลงทุนและมีทีมงานในการสร้างไอเดียร์ เน้นการสร้างเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการของผู้บริโภคและสังคม เน้นการใช้ประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญด้านไอที ร่วมกับแนวคิดใหม่ในการเขียนซอฟต์แวร์

ที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการเกษตรกรจะมีทัศนคติ คุณลักษณะ และพฤติกรรมที่แตกต่างจากเกษตรกร ที่สามารถกล่าวได้ว่าเกษตรกร คือ บุคคลที่ทำหน้าที่ผลิตผลผลิตทางการเกษตรมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรแบบปฐมภูมิ แตกต่างจาก ผู้ประกอบการเกษตร ที่เป็นบุคคลที่บริหารธุรกิจการเกษตรให้บรรลุเป้าหมายด้วยความตั้งใจจะขยายธุรกิจ โดยผู้ประกอบการเกษตรมีการบริหารจัดการธุรกิจเกษตรเกี่ยวเนื่องกับนวัตกรรม ความเชี่ยวชาญ ความคิดสร้างสรรค์ การสร้างคุณค่าด้วยการแปรรูปและการแสวงหาโอกาส ด้วยการพัฒนาตนเอง โดยผู้ประกอบการเกษตรมีความแตกต่างไปจากผู้ประกอบการที่เป็นนักธุรกิจเกษตรอื่นๆ ที่มีมีทักษะการ

บริหารจัดการที่จำเป็นในการดำเนินธุรกิจฟาร์ม (Farm Management) ให้มีผลกำไรมีการดำเนินกิจการที่เป็นลักษณะของบริษัทและมีการระดมทุนผ่านผู้ถือหุ้นหลายราย (Capital raised by share ownership) รวมทั้งมีการแบ่งสัดส่วนของผู้ถือหุ้นและมีการแบ่งอำนาจในการบริหารจัดการ

สถานการณ์การพัฒนาการประกอบการเกษตรสำหรับคนรุ่นใหม่ (X Y Z Generation) ของประเทศไทยและต่างประเทศ

1) การพัฒนาการประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่ (X Y Z Generation) ประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่กำลังประสบปัญหาการลดจำนวนลงของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดย ในปี 2536 มีเกษตรกรวัยหนุ่มสาวอายุระหว่าง 15 - 34 ปี จำนวนร้อยละ 18.9 ของประชากรทั้งหมด แต่ในปี 2556 กลับเหลือเพียงร้อยละ 5.7 ของประชากรทั้งหมด ขณะที่เกษตรกรอายุระหว่าง 35-54 ปี มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 46.9 ในปี 2536 เป็นร้อยละ 49.5 ในปี 2556 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) ส่งผลให้อายุเฉลี่ยของเกษตรกรอยู่ที่ 59 ปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อศักยภาพการผลิตเพื่อแข่งขันในภาคเกษตรของประเทศ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นวัยที่พลังกำลังและสุขภาพของเกษตรกรอาจเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปรับตัวในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ดังนั้นภาครัฐจึงมีความพยายามที่จะสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่เข้ามาเป็นเกษตรกร และพัฒนาต่อให้เป็นผู้ประกอบการเกษตร เพื่อทดแทนเกษตรกรสูงอายุที่กำลังลดลงไปจากสังคม (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2560) การดำเนินการสนับสนุนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ต่อเนื่องมาจนถึงฉบับที่ 12 โดยมีนโยบายเกษตรปราดเปรื่อง (Smart Farm) เป็นหลักในการสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่ให้เข้าสู่การประกอบอาชีพเกษตรกร ที่มุ่งเน้นการบูรณาการความรู้ทั้งด้านการเกษตร เทคโนโลยี การสื่อสาร การจัดการ และการตลาดการผลิตภาคเกษตร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานต่างๆดำเนินการสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ให้เป็นเกษตรกร และพัฒนาต่อให้เป็นผู้ประกอบการเกษตร ดังนี้

1.1) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดำเนินงานโดยสำนักงานปฏิรูปที่ดิน และกรมส่งเสริมการเกษตร ดังนี้

สำนักงานปฏิรูปที่ดิน ได้สนับสนุนการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาให้เกษตรกรรุ่นใหม่มีความสามารถในการบริหารจัดการผลผลิต เพื่อสืบทอดอาชีพเกษตรกรทดแทนเกษตรกรเกษียณอายุ โดยมีการดำเนินงาน 3 โครงการตามลำดับ ได้แก่ 1) โครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินในปี 2550 เพื่อส่งเสริมผู้ที่สำเร็จการศึกษาด้านการเกษตรได้เรียนรู้การบริหารธุรกิจเกษตรหรือวิสาหกิจชุมชน และสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน 2) โครงการพัฒนาเกษตรกรมืออาชีพยุคใหม่ในปี 2550 เป็นโครงการที่ขยายผลจากโครงการแรก เพื่อสนับสนุนเงินกู้ยืมพิเศษแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ 3) โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ในปี 2561 เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2554)

กรมส่งเสริมการเกษตร ได้ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้เป็นเกษตรกรนับตั้งแต่ปี 2551 โดยมุ่งเน้นการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการบริหารจัดการ ต่อมาปี 2557 ได้ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่หรือทายาทเกษตรกรที่มีอายุ 17- 45 ปี ให้เข้ามาเป็นเกษตรกร เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างเครือข่ายผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมเชื่อมโยงความรู้และเทคโนโลยี โดยมีเกษตรกรเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และออกแบบการเรียนรู้ด้วยตัวเอง และมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นที่เล็งดูแลตลอดกระบวนการ จากนั้นเกษตรกรรุ่นใหม่จะต้องผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อพัฒนาให้เป็น Young Smart Farmer ที่มีความสามารถด้านการเกษตร จากนั้น Young Smart Farmer จะถูกพัฒนาต่อยอดให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรผ่าน “โครงการพัฒนาผู้ประกอบการเกษตรรุ่นใหม่” ที่เน้นการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม สร้างเครือข่ายในการทำธุรกิจเกษตร และเสริมทักษะและต่อยอดองค์ความรู้ด้านมาตรฐานสินค้าเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2560)

1.2) กระทรวงการคลัง มอบหมายให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ดำเนิน “โครงการสินเชื่อसानฝันเกษตรกรรุ่นใหม่” เพื่อผู้สนับสนุนสินเชื่อให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่หรือทายาท

เกษตรกรในวงเงินกู้สูงสุด เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการลงทุน สำหรับการประกอบการเกษตรและต่อยอดธุรกิจเกษตร หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรให้แก่คนรุ่นใหม่ (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 2563)

1.3) **กระทรวงอุตสาหกรรม** ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการเกษตรให้มีขีดความสามารถที่สูงขึ้น โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมาย (S-Curve) สร้างเศรษฐกิจภูมิภาคด้วยโมเดลเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยเกษตรกรรมหลัก (Agricultural Driven Economy) พร้อมผลักดันสู่เกษตรอุตสาหกรรม พัฒนาผู้ประกอบการเกษตรใหม่เชิงสร้างสรรค์และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการให้เข้าสู่อุตสาหกรรม 4.0 รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการส่งเสริมผู้ประกอบการทุกระดับ ในปี 2561 (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2562)

1.4) **กระทรวงพาณิชย์** มอบหมายให้กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศร่วมมือกับสภา

อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สภาผู้ส่งสินค้าทางเรือแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย ได้ดำเนิน “โครงการ SMEs Pro-active” ในปี 2559 เพื่อที่จะช่วยสนับสนุนผู้ประกอบการขยายตลาดและโอกาสไปสู่อุตสาหกรรมต่างประเทศ โดยสนับสนุนให้ผู้ประกอบการได้มีโอกาสเข้าร่วมงานแสดงสินค้าระดับนานาชาติ ต่อมาในปี 2561 กรมพัฒนาธุรกิจการค้า ได้จัดโครงการส่งเสริมการให้ความรู้และพัฒนาผู้ประกอบการด้านต่างๆ รวมถึงผู้ประกอบการในกลุ่มเกษตรกร ในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเชิงพาณิชย์ พัฒนาสินค้าให้ตรงความต้องการของผู้บริโภค และสามารถจำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ ก่อนผลักดันสู่การขายสินค้าใน e-Marketplace โดยสนับสนุนความรู้และความเข้าใจในเรื่องของเทคนิคการตลาด รู้จักเครื่องมือที่จะช่วยประหยัดต้นทุน ประหยัดเวลา การมีพาร์ตเนอร์ที่ดี รวมถึงสนับสนุนการลงทุนของผู้ประกอบการทั่วประเทศ

ตารางที่ 2 สรุปการสนับสนุนผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่ (X Y Z Generation) ในประเทศไทย

หน่วยงาน	การสนับสนุน	วัตถุประสงค์	มุ่งเน้น	ผลการดำเนินโครงการ
1. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	สนับสนุนการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่	เพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่และทายาทเกษตรกรหันมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม และพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีขีดความสามารถด้านการเกษตรทดแทนเกษตรกรสูงอายุ	มุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้ มีทักษะและความรู้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมสามารถพึ่งพาตนเองได้	ปี 2559 มีคนรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงความรู้ด้านการเกษตรถึง 58,030 ราย
1.2 กรมส่งเสริมการเกษตร			มุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็นผู้ประกอบการรุ่นใหม่มีอาชีพ	ปี 2561 มีเกษตรกรรุ่นใหม่ผ่านการประเมินคุณสมบัติเป็น Young Smart Farmer จำนวน 10,450 ราย
2. กระทรวงการคลัง - ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	สนับสนุนสินเชื่อเงินกู้ให้กับทายาทเกษตรกรหรือเกษตรกรรุ่นใหม่	เพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่หรือทายาทเกษตรกรสามารถเข้าถึงเงินทุนสำหรับการลงทุนในการประกอบการเกษตร	มุ่งเน้นการสนับสนุนสินเชื่อสำหรับการลงทุนในการประกอบการเกษตร	ปี 2562 มีเกษตรกรรุ่นใหม่และผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าถึงสินเชื่อ
3. กระทรวงอุตสาหกรรม - กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม	สนับสนุนให้ผู้ประกอบการเกษตรให้ มีขีดความสามารถด้านการผลิตที่สูงขึ้น	เพื่อให้ผู้ประกอบการเกษตรสามารถเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรม และเกิดเครือข่ายทางธุรกิจ	มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตของผู้ประกอบการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรม	ปี 2562 มีผู้ประกอบการได้รับอนุมัติให้เข้าร่วมโครงการ 10,500 ราย
4. กระทรวงพาณิชย์ - กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ - หอการค้าไทย	สนับสนุนให้ผู้ประกอบการเกษตรพัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้บริหาร สร้างเครือข่ายและขยายช่องทางการตลาด	เพื่อให้ผู้ประกอบการเกษตรมีความสามารถในการผู้บริหารวิสาหกิจ เกิดเครือข่ายธุรกิจมีโอกาสเข้าถึงออนไลน์และตลาดระดับนานาชาติ	มุ่งเน้นการพัฒนาผู้ประกอบการรุ่นใหม่มีความมั่นคงในการประกอบวิสาหกิจ สามารถพึ่งพาตนเองได้	ปี 2561 มีผู้ประกอบการเข้าถึงองค์ความรู้ด้านการส่งออกและการค้าระหว่างประเทศมากกว่า 100,000 ราย

ปัญหาการลดจำนวนลงของเกษตรกรอายุน้อย ทำให้ประเทศไทยมีเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่อาจนำไปสู่ผลกระทบสำคัญต่อประสิทธิภาพการผลิตและการแข่งขันของประเทศได้ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่ประกอบไปด้วย 1) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นำโดยสำนักงานปฏิรูปที่ดินและกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการก่อสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีทักษะและความรู้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม จากนั้นพัฒนาต่อยอดให้เกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็นผู้ประกอบการรุ่นใหม่มีอาชีพ 2) กระทรวงการคลัง มีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เกษตรกรรุ่นใหม่หรือทายาทเกษตรกรสามารถเข้าถึงสินเชื่อสำหรับการลงทุนในการประกอบการเกษตร 3) กระทรวงอุตสาหกรรม นำโดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการเกษตรสามารถเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตของผู้ประกอบการเกษตร 4) กระทรวงพาณิชย์ โดยกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศและหอการค้าไทย ได้สนับสนุนการพัฒนาให้ผู้ประกอบการเกษตร มีความสามารถในการบริหารธุรกิจ สร้างเครือข่ายทางธุรกิจ และมีโอกาสเข้าถึงตลาดทั้งตลาดออนไลน์และตลาดระดับนานาชาติ เพื่อให้เกิดความผู้ประกอบการเกษตรดำเนินกิจการได้อย่างมั่นคง

2) การสนับสนุนการเป็นผู้ประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่ในต่างประเทศ

การสนับสนุนการเป็นผู้ประกอบการเกษตรแก่คนรุ่นใหม่ เกิดจากความกังวลถึงปัญหาความมั่นคงทางอาหารจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ ดังนั้น

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) จึงได้จัดประชุมและมีมติว่า เกษตรกรต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทาง Climate Smart agriculture เพื่อบรรเทาปัญหา โดยเน้นการใช้เทคนิคการเพาะปลูกสมัยใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิตลดและความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นคุณสมบัติของผู้ประกอบการเกษตร แต่อย่างไรก็ตามในศตวรรษที่ 21 นี้ภาคเกษตรต้องเผชิญกับการลดจำนวนลงของเกษตรกร สาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรที่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (UND, 2017) และการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงศตวรรษที่ 19 ถึงศตวรรษที่ 20 ที่ได้มุ่งเน้นการผลิตในภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก (H.K. Jain, 2012) จนเกิดการขยายตัวของเมืองไปยังเขตพื้นที่ชนบท ทำให้คนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นแต่พื้นที่เพาะปลูกในเขตชนบทกลับลดลง (H.K. Jain, 2012) เป็นเหตุให้เกษตรกรและเยาวชนคนรุ่นใหม่ต้องอพยพเข้าเมืองเพื่อหางานทำในภาคอุตสาหกรรม (Vander and Ploeg, 2008) ส่งผลให้เกษตรกรมีจำนวนลดลงและมีอายุเฉลี่ยที่สูงขึ้น โดยประเทศที่เกษตรกรมีอายุเฉลี่ยมากที่สุดคือญี่ปุ่นที่มีอายุเฉลี่ย 67 ปี (Mari, 2017) รองลงมาคือประเทศในทวีปยุโรปมีอายุเฉลี่ย 65 ปี (Eurostat, 2018) ประเทศในทวีปแอฟริกาที่มีอายุเฉลี่ย 60 ปี (Nhamo and Chikoye, 2017) ที่ได้กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรในหลายๆประเทศขณะนี้มีความมากกว่า 55 ปีขึ้นไป ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการผลิตและเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นหลายประเทศที่ตระหนักถึงปัญหานี้ อาทิ ประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ประเทศในทวีปแอฟริกา และประเทศในทวีปเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น และเกาหลี จึงได้ให้ความสำคัญในการสนับสนุนคนรุ่นใหม่ให้เข้าสู่ภาคการเกษตรและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็นผู้ประกอบการ ดังที่แสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงศักยภาพ ข้อจำกัด และแนวทางการสนับสนุนคนรุ่นใหม่ในการประกอบการเกษตร

ประเทศ	ข้อจำกัดในการประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่	ศักยภาพของคนรุ่นใหม่ในการประกอบการเกษตร	จุดมุ่งเน้น	แนวทางการสนับสนุนของคนรุ่นใหม่ให้การประกอบการเกษตร
ประเทศในทวีปยุโรป	- ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น - ขาดการเข้าถึงแหล่งเงินทุน - การขาดการเข้าถึงที่ดิน - คำนียมการประกอบอาชีพเปลี่ยนไป (Sharon et al. , 2017)	- รู้จักวิธีการพัฒนาการปลูกพืช - มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี - ทดแทนการใช้แรงงาน (FAS, 2018)	เน้นการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อความยั่งยืนของเศรษฐกิจและเพื่อรักษาพื้นที่การเกษตรไม่ให้ตกเป็นของผู้ประกอบการเอกชนขนาดใหญ่ (Sharon et al. , 2017)	- สนับสนุนให้เกษตรกรรุ่นใหม่เข้าถึงพื้นที่ทำกิน - สนับสนุนสินเชื่อสำหรับการลงทุนทำการเกษตร (Davis et al., 2013) - สนับสนุนความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตร - สนับสนุนการสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการเกษตร (Sharon et al. , 2017)

ประเทศ	ข้อจำกัดในการประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่	ศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่ในการประกอบการเกษตร	จุดมุ่งเน้น	แนวทางการสนับสนุนของเกษตรกรรุ่นใหม่ให้การประกอบการเกษตร
สหรัฐอเมริกา	- ขาดการเข้าถึงแหล่งเงินทุน - ขาดการเข้าถึงที่ดินทำกิน - ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น - ค่านิยมการประกอบอาชีพเปลี่ยนไป	- รู้จักวิธีการพัฒนาการปลูกพืช - มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี - พยายามทำงาน	เน้นการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เพิ่มขึ้น (Kauffman, 2013) และรักษาพื้นที่การเกษตรไม่ให้เกิดเป็นของผู้ประกอบการเอกชนขนาดใหญ่ เพื่อให้ภาคการเกษตรเกิดความเข้มแข็ง (Plotkin, 2015)	- สนับสนุนให้เกษตรกรรุ่นใหม่เข้าถึงพื้นที่ทำกิน (Plotkin, 2015) - สนับสนุนสินเชื่อสำหรับการลงทุนทำการเกษตร (Kauffman, 2013) - สนับสนุนความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรและเทคโนโลยี - สนับสนุนการสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการเกษตร
ญี่ปุ่น	- ขาดความรู้เกี่ยวกับวิธีการทำการเกษตร - ขาดการเข้าถึงที่ดินทำกิน - ค่านิยมในการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนไป - ขาดการเชื่อมโยงที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการเกษตร (Mari, 2017)	- มีพื้นฐานความรู้ในการใช้เทคโนโลยี - ความสามารถในการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ (Tananat, 2014)	เน้นการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อทดแทนแรงงานเกษตรกรสูงอายุและสร้างความเข้มแข็งด้านการส่งออกแข่งขันกับต่างประเทศ (Mari, 2017)	- สนับสนุนความรู้ด้านการเกษตรและพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการเกษตร - สนับสนุนเทคโนโลยีการผลิต - สนับสนุนการกู้ยืมเงินสำหรับการลงทุน - สนับสนุนการเข้าถึงที่ดินแก่เกษตรกรรุ่นใหม่ (Mari, 2017)
กานา	- ขาดการเข้าถึงเทคโนโลยีการผลิต - ขาดการเข้าถึงทรัพยากรการผลิต - ขาดการเชื่อมโยงที่ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สามารถเข้าถึงการเกษตร - ไม่ตระหนักถึงโอกาสในการทำการเกษตร (Nnadi and Akwivu 2008)	- มีทักษะความรู้พื้นฐานในการทำการเกษตร (Nnadi and Akwivu 2008)	มุ่งเน้นการเพิ่มจำนวนเกษตรกรรุ่นใหม่ ลดอัตราการว่างงานของคนรุ่นใหม่ เป็นการเพิ่มความสามารถในการผลิตเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับประเทศ ทั้งยังสามารถแข่งขันในระดับโลกได้ (Nhamo and Chikoye, 2017)	- สนับสนุนความรู้ความด้านการเกษตรและพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการเกษตร - สนับสนุน เทคโนโลยีการผลิต - สนับสนุนการกู้ยืมเงินสำหรับการลงทุน (Nhamo and Chikoye, 2017)
ภูฏาน	- ขาดความรู้ในการผลิตและการตลาด - ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น - ขาดการเข้าถึงแหล่งเงินทุน - ขาดการเข้าถึงทรัพยากรการผลิต (Pelzom, 2017)	- มีทักษะความรู้พื้นฐานในการทำการเกษตร (Pelzom, 2017)	มุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในประเทศ (Pelzom, 2017)	- สนับสนุนความรู้ความด้านการเกษตรและพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการเกษตร - สนับสนุนเงินทุนอุดหนุนสำหรับเริ่มต้นผู้ที่เริ่มประกอบการเกษตร (Pelzom, 2017)
จีน	- ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น - ขาดการเข้าถึงที่ดินทำกิน - ค่านิยมในการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนไป	- ความรู้ในการใช้เทคโนโลยีทดแทนแรงงานคน - มีคุณสมบัติในการเป็นผู้ประกอบการ	มุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เพื่อตอบสนองต่อความต้องการอาหารในประเทศและเป็นการสร้างความเข้มแข็งด้านการส่งออกแข่งขันกับต่างประเทศ ()	- สนับสนุนพื้นที่ทำกินให้กับเกษตรกร - สนับสนุนการกู้ยืมเงินสำหรับการลงทุน - สนับสนุนเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ (Modern Agriculture)

3.3 บทวิเคราะห์สถานการณ์การสนับสนุนการเป็นผู้ประกอบการเกษตรระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ

การสนับสนุนการเป็นผู้ประกอบการเกษตรแก่คนรุ่นใหม่ เกิดจากความกังวลถึงปัญหาความมั่นคงทางอาหารและการลดจำนวนลงของเกษตรกรอันเป็นผลมาจากคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญที่จะสานต่ออาชีพเกษตรกร เนื่องจากคนรุ่นใหม่ต้องเผชิญหน้ากับความท้าทายในด้านต่างๆ ในการเป็นเกษตรกรหรือผู้ประกอบการเกษตร รวมถึงการขาดแคลนที่ดินทำกินและการขาดแคลนเงินลงทุน ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น แต่ได้รับผลตอบแทนน้อยหรือต้องขาดทุนจากการผันผวน

ของราคาผลผลิต ดังนั้นแต่ละประเทศที่ได้กล่าวมาในตารางที่ 2 จึงมีความพยายามที่จะผลักดันคนรุ่นใหม่ให้เข้าสู่อาชีพเกษตรกร โดยมีภาพรวมในการสนับสนุนให้เกษตรกรรุ่นใหม่สามารถเข้าถึง 1) ที่ดินสำหรับการเกษตร 2) เงินทุนหรือเงินกู้ยืมสำหรับลงทุนเริ่มต้นทำการเกษตร 3) ความรู้ด้านการเกษตรและการตลาดผ่านการจัดฝึกอบรม 4) เทคโนโลยีการผลิต 5) ตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิต โดยแต่ละประเทศมีความเป้าหมายในการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ที่แตกต่างกันไป ดังนี้

ประเทศในสหภาพยุโรปได้สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยมีมุ่งหวังให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและเพื่อรักษาพื้นที่การเกษตรไม่ให้เกิดเป็นของผู้ประกอบการ

เอกชนขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นความมุ่งมั่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา โดยสหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนเชื่อสำหรับการลงทุน ในส่วนของประเทศญี่ปุ่นเน้นการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อทดแทนแรงงานเกษตรกรสูงอายุและสร้างความเข้มแข็งด้านการส่งออกแข่งขันกับต่างประเทศได้ ในขณะที่ประเทศกานา ภูฏาน และจีน มุ่งเน้นการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อลดอัตราการว่างงานของคนรุ่นใหม่ เป็นการเพิ่มความสามารถในการผลิตเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับประเทศ ทั้งยังสามารถแข่งขันในระดับโลกได้

ขณะที่ประเทศไทยมีความแตกต่างจากประเทศอื่นๆ เนื่องจากมีความพร้อมด้านพื้นที่ที่เพียงพอและเหมาะสมในการประกอบการเกษตร จึงไม่ได้เน้นการสนับสนุนที่ดินทำกินแก่คนรุ่นใหม่มากนัก แต่ได้ทำการได้สร้างและพัฒนาผู้ประกอบการรุ่นใหม่ โดยสนับสนุนองค์ความรู้สินเชื่อสำหรับการลงทุนในการประกอบการเกษตร เข้าถึงการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรม จากนั้นจึงพัฒนาให้ผู้ประกอบการเกษตรมีความสามารถในการบริหารจัดการ สร้างเครือข่ายทางธุรกิจ และสามารถเข้าถึงตลาดทั้งตลาดเพื่อให้ผู้ประกอบการเกษตรดำเนินกิจการได้อย่างมั่นคง

โดยมุ่งหวังว่าการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่จะช่วยทดแทนแรงงานเกษตรกรสูงอายุและเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศเกิดความเข้มแข็ง

ปัจจัยส่งผลและความท้าทายของคนรุ่นใหม่ (X Y Z Generation) ในการเป็นผู้ประกอบการเกษตร กรณีประเทศไทย

1) ปัจจัยส่งผลต่อคนรุ่นใหม่ (X Y Z Generation) ในการเป็นผู้ประกอบการเกษตร

จากการทบทวนวรรณกรรม ย้อนหลังตั้งแต่ปี 2562 ลงไป พบว่า ยังไม่มีรายงานเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนในบริบทของไทย เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นผู้ประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายในการศึกษา อย่างยิ่งว่า มีปัจจัยใดที่ส่งผลต่อการเป็นผู้ประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่ อย่างไรก็ตาม บทความปริทัศน์นี้ ได้ทำการทบทวนปัจจัยส่งผลต่อการประกอบการเกษตรของเกษตรกรทั่วไปหรือทายาทเกษตรกรที่สามารถนำมาจำแนกได้เป็นปัจจัยที่สนับสนุนหรือเอื้อของคนรุ่นใหม่สนใจที่จะเข้ามาประกอบการเกษตรและปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดที่ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ไม่ประกอบการเกษตร ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงถึงปัจจัยส่งผลต่อคนรุ่นใหม่ (X Y Z Generation) ในการเป็นผู้ประกอบการเกษตร

ปัจจัยส่งผลต่อการประกอบการเกษตร (ตัวแปรต้น)		ปัจจัยส่งผลต่อการประกอบการเกษตรของเกษตรกร (ตัวแปรตาม)	
		ปัจจัยที่เชิงบวก(ตัวแปรตามเชิงบวก)	ปัจจัยเชิงลบ
ด้านปัจจัยภายในบุคคล	1. อายุ	เกษตรกรที่อายุน้อยมีกำลังแรงงานในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเกษตรได้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่มีความพร้อมที่จะยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่และการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ	ผู้สูงวัยมีสุขภาพกายของลดลงไปตามวัย ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ปีทมา (2551)
	2. ระดับการศึกษา	ทายาทเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นก็มักจะเลือกอาชีพเกษตรกรรมหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเกษตรถือว่าเป็นทางเลือกในอันดับแรก (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)	ทายาทเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาที่สูงมีโอกาสทำงานในสาขาที่จบการศึกษามา และหากมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงที่ดินทำกิน มักจะไปประกอบอาชีพอื่นๆ (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)
	3. การมีความเชี่ยวชาญในการทำเกษตร	ความเชี่ยวชาญในการทำเกษตร ส่งผลให้ทายาทเกษตรกรปฏิบัติกิจกรรมการเกษตรได้ดี และพบความลำบากน้อยกว่าผู้อื่น อรินภา (2017) หากบุตรหลานของเกษตรกรพบกับความลำบากน้อยกว่าอาชีพอื่นๆ จะส่งผลให้พวกเขาเลือกเข้ามาประกอบการเกษตร (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)	ทายาทเกษตรกรที่ขาดทักษะความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในด้านการผลิต เป็นข้อจำกัดในการที่จะเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ก็จะออกไปประกอบอาชีพอื่นๆ (เกษตรชินินทร์, 2556)
	4. ทักษะคิดต่อการเกษตร	ทายาทเกษตรกรที่มีทัศนคติที่ดีต่อการเกษตรกรรมนั้น จะสร้างแรงจูงใจที่จะสานต่ออาชีพเกษตร (ศันสนีย์, 2015 ; สิ้นชัย, 2555)	การมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเกษตรกรรมนั้นจะทำให้ทายาทเกษตรกรไม่เลือกที่จะทำการเกษตร โดยพวกเขา มองว่าอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ลำบาก สกปรกและไม่มีความเกียรติ
ด้านครอบครัว	1. ความกตัญญูต่อบุพการี	ทายาทเกษตรกรที่ครอบครัวทำการเกษตรหากบุพการีสุขภาพหรือป่วยไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจกลับบ้านมาประกอบอาชีพในภาคการเกษตรพร้อมทั้งดูแลบุพการี (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)	ความคุ้นเคยกับภาพลักษณ์เกษตรในอดีตที่ต้องใช้แรงงานมากประกอบกับราคาสินค้าที่ตกต่ำ ทำให้ผู้ปกครองในครัวเรือนเกษตรกรและผลักต้นบุตรหลานให้ไปประกอบอาชีพอื่นที่เห็นว่ามียาไรได้ดีและมีความมั่นคงกว่าอาชีพเกษตร

ปัจจัยส่งผลกระทบต่อประกอบการ เกษตรกร (ตัวแปรต้น)	ปัจจัยส่งผลกระทบต่อประกอบการเกษตรกรของเกษตรกร (ตัวแปรตาม)		
	ปัจจัยที่เชิงบวก(ตัวแปรตามเชิงบวก)	ปัจจัยเชิงลบ	
2. การสมรสกับคู่ครอง	การที่ได้สมรสกับคู่ครองที่มีพื้นฐานทางการเกษตรอยู่แล้ว จะส่งผลให้บุคคลมีแนวโน้มเปลี่ยนอาชีพมาทำการเกษตรมากขึ้น เนื่องจากต้องการสร้างความอบอุ่นในครอบครัว (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)	เกษตรกรที่ทำการเกษตรอยู่แล้วหากได้สมรสกับคู่ครองที่มีพื้นฐานอาชีพอื่น ๆ ก็มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนไปทำอาชีพนอกภาคเกษตรด้วยเช่นกัน (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)	
3. ครอบครัวมีที่ดินทำกิน	การมีที่ดินทำการเกษตรและการได้รับมรดกที่ดินทำการเกษตรจากบิดามารดาหรือบรรพบุรุษ ทำให้ทายาทเกษตรกรสามารถเข้าไปทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้โดยไม่ต้องลงทุน (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)	- คนรุ่นใหม่ไม่สามารถเข้าถึงที่ดินสำหรับการเกษตรก็จะหันไปทำอาชีพอื่น ๆ (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)	
4. ความมั่นคงของรายได้ในครอบครัว	ครัวเรือนที่ทำการเกษตรเป็นระยะเวลายาวนานจนเกิดความมั่นคง มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจสานต่ออาชีพเกษตรกรของทายาทเกษตรกร (สันสนีย์, 2015) เป็นผลมาจากการได้รับรายได้สุทธิที่เพียงพอต่อการความต้องการของครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้เกษตรกรมั่นใจว่าจะเกิดความยั่งยืนได้ (สินชัย, 2555)	ผลผลิตและรายได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการในครัวเรือนก็จะทำให้ทายาทเกษตรกรต้องไปประกอบอาชีพที่มีรายได้ที่มั่นคงกว่า (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)	
ด้านสังคม	1. การได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง	การมีเพื่อนบ้านในชุมชนหรือการมีเครือข่ายที่ประกอบการเกษตรด้วยกัน ทำให้เกิดการยอมรับ และการช่วยเหลือ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ ต่อกัน (สันสนีย์, 2015)	ทายาทเกษตรกรที่เข้ามาประกอบการเกษตรโดยไม่ได้รับการยอมรับจากครอบครัวหรือเพื่อน ๆ ก็จะทำให้รู้สึกไม่มีเกียรติ และอับอาย ไม่อยากที่จะประกอบการเกษตรต่อไป (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)
	2. การมีแรงงานในครอบครัว	การมีแรงงานหรือเครื่องจักรเกษตรในครอบครัวหรือการสามารถว่าจ้างแรงงานได้ การมีไฟฟ้าใช้ และการติดต่อสื่อสารและการเดินทางคมนาคมที่เอื้ออำนวย มีผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรทายาทเกษตรกร (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)	ทายาทเกษตรกรที่ขาดแคลนแรงงานหรือเครื่องจักรเกษตร ทำให้พวกเขาต้องพบกับความลำบากมากกว่าอาชีพอื่น เป็นผลให้ต้องเปลี่ยนไปทำอาชีพที่สร้างรายได้มากกว่าหรือเทียบเท่าการเกษตรที่ใช้แรงงานน้อยกว่า (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)
ด้านทรัพยากรการเกษตร	1. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่	ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับกิจกรรมการเกษตรที่ทำ มีสะดวกสบายในการขนส่งปัจจัยการผลิตและผลผลิต หรือมีข้อได้เปรียบผู้อื่น ก็จะส่งผลให้คนหนุ่มสาวตัดสินใจทำการเกษตร (สินชัย, 2555)	ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ที่ไม่เหมาะสมกับกิจกรรมการเกษตร ความไม่สะดวกสบายในการเดินทาง และขนส่งปัจจัยการผลิตและผลผลิต ก็จะส่งผลให้คนหนุ่มสาวตัดสินใจไม่ทำการเกษตร (สินชัย, 2555)
ด้านเศรษฐกิจ	1. เงินทุน	ทายาทเกษตรกรที่มีเงินทุนหรือได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากผู้ปกครองสำหรับการเกษตร พวกเขาจะตัดสินใจเข้ามาทำการเกษตรง่ายกว่าคนที่ไม่มีเงินทุน (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)	ทายาทเกษตรกรที่ขาดการเข้าถึงเงินทุนสินเชื่อ หรือไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันเป็นของตนเอง รวมถึงการกำหนดอัตราดอกเบี้ยสินเชื่อที่แพง จึงเป็นอุปสรรคต่อ การเข้าถึงการทำเกษตรกรรม (สินชัย, 2555)
	2. ที่ดินและแหล่งน้ำ	การมีที่ดิน แหล่งน้ำและทรัพยากรที่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมการเกษตร จนสามารถสร้างรายได้ที่เพียงพอต่อความต้องการ ทำให้บุตรหลานเกษตรกรเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)	หากบุคคลไม่มีพื้นที่สำหรับการประกอบกิจกรรมทางการเกษตร หรือไม่มีทรัพยากรที่เพียงพอ ก็ไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพในภาคการเกษตรได้ เนื่องจากต้องใช้เงินลงทุนสูง (ชินินทร์ และ ยศ, 2558)

การทบทวนรายงานการวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องดังที่แสดงในตารางที่ 3 พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นผู้ประกอบการเกษตรกรของประเทศไทยสามารถสรุปได้ 5 ด้านหลักๆ ดังนี้

ด้านปัจจัยภายในบุคคล ประกอบไปด้วยอายุซึ่งเกี่ยวข้องกับกำลังแรงกายในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเกษตร การมีความเชี่ยวชาญในการทำการเกษตรส่งผลต่อความยากลำบากในการทำการเกษตร ระดับการศึกษาและทัศนคติที่มีต่อการเกษตรส่งผลต่อแนวโน้มในการตัดสินใจเลือกอาชีพเกษตรกรรม

ด้านครอบครัว ประกอบไปด้วย ความกตัญญูต่อบุพการีและการสมรสกับคู่ครองส่งผลต่อคนรุ่นใหม่ในแง่ของความจำเป็นในการดูแลและรักษาความรักความอบอุ่นในครอบครัว การมีที่ดินทำกินและความมั่นคงของรายได้ในการประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งของครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่จะสานต่ออาชีพของครอบครัว

ด้านสังคม ประกอบไปด้วย การได้รับการยอมรับจากคนรอบข้างส่งผลต่อความรู้สึกของคนรุ่นใหม่และการมีแรงงานในครอบครัวส่งผลต่อความยากลำบากในการประกอบอาชีพ

ด้านทรัพยากรการเกษตร ประกอบไปด้วย ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ส่งผลต่อลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของคนรุ่นใหม่

ด้านเศรษฐกิจ คนรุ่นใหม่ผู้ที่มีความสามารถในการเข้าถึงเงินทุน ที่ดินและแหล่งน้ำ มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจเข้ามาทำการเกษตรกรรมได้มากกว่าคนที่ไม่สามารถเข้าถึงเงินทุน ที่ดินและแหล่งน้ำ

2) ความท้าทายในการเป็นผู้ประกอบการเกษตรคนรุ่นใหม่ (X Y Z Generations)

การขาดแคลนแรงงานเกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะมารับช่วงต่อจากเกษตรกรสูงอายุยังเป็นปัญหาใหญ่ของหลายๆ ประเทศ ปัญหาดังกล่าวนี้ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการผลิตที่ตกต่ำ จึงเกิดความพยายามที่จะผลักดันคนรุ่นใหม่ให้เข้าสู่อาชีพเกษตรกรรมเพื่อบรรเทาปัญหา อย่างไรก็ตามแม้คนรุ่นใหม่จะได้รับการสนับสนุนที่ดี แต่สิ่งที่ยังคงข้อจำกัดสำหรับคนรุ่นใหม่คือ **การมีทัศนคติในเชิงลบในการทำการเกษตร ซึ่งการมีทัศนคติที่ดีคือหัวใจสำคัญของการเป็นผู้ประกอบการเกษตร** ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีวิธีการที่ดีให้ความสำคัญกับการสร้างทัศนคติที่ดีแก่คนรุ่นใหม่ด้วยประการต่อมาคือ **การเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน** นั้นเป็นสิ่งที่อยากมากสำหรับคนรุ่นใหม่ในต่างประเทศ เนื่องจากพื้นที่มีน้อยและราคาสูงรวมถึงความลักษณะที่ดินที่ไม่เหมาะสมในการทำการเกษตร ดังนั้นข้อจำกัดที่สองประการนี้จึงเป็นความท้าทายสำหรับคนรุ่นใหม่ ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นที่จะต้องพยายามค้นหาแนวทางในการแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าวให้ได้

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้สร้างและพัฒนาผู้ประกอบการรุ่นใหม่ โดยสนับสนุนองค์ความรู้ สินเชื่อสำหรับการลงทุนในการประกอบการเกษตร เข้าถึงการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรม และพัฒนาให้ผู้ประกอบการเกษตรมีความสามารถในการผู้บริหารธุรกิจได้อย่างมั่นคง เพื่อสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่จะช่วยทดแทนแรงงานเกษตรกรสูงอายุและเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศเกิดความเข้มแข็ง แต่อย่างไรก็ตาม คนรุ่นใหม่โดยเฉพาะ Generations X ,Y และ Z กลับต้องความท้าทายหลายประการ ได้แก่

1) **การมีทัศนคติในเชิงลบในการประกอบการเกษตร** เนื่องจากการติดกับภาพลักษณ์เดิมของการทำ

การเกษตรที่มีความยากลำบากและได้รับรายได้น้อย ทำให้คนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะไม่ให้ความสำคัญในการประกอบการเกษตรและแม้ว่าคนรุ่นใหม่ต้องการที่จะประกอบการเกษตร ครอบครัวมักจะไม่ให้การยอมรับหรือสนับสนุน และต้องการให้บุตรหลานให้ไปประกอบอาชีพอื่นที่เห็นว่ามีคามมั่นคงกว่า

2) **การไม่สามารถเข้าถึงต้นทุนการผลิต** การเริ่มต้นที่จะประกอบการเกษตร จะต้องอาศัยการมีที่ดินทำกิน และใช้เงินลงทุนสูงสำหรับจัดหาปัจจัยการผลิตในการดำเนินกิจการ ซึ่งคนรุ่นใหม่ (Generations X ,Y และ Z) บางคนไม่มีแหล่งเงินทุน และไม่มีหลักทรัพย์ในการค้ำประกันเป็นของตนเองเนื่องจากไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการประกอบการเกษตรได้ หรือหากสามารถเข้ามาประกอบการเกษตรได้แต่ไม่สำเร็จ เป็นผลให้คนรุ่นใหม่กลุ่มนั้นไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม

ข้อความข้างต้นที่เกี่ยวข้องกับความท้าทายที่คนรุ่นใหม่จะต้องเผชิญ แสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นใจของคนรุ่นใหม่เองและครอบครัวหรือผู้ปกครอง รวมถึงบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือคนรุ่นใหม่ในการเข้ามาประกอบการเกษตร ซึ่งหากมีวิธีที่จะสามารถบรรเทาความกังวลและสร้างความเชื่อมั่นแก่บุคคลกลุ่มนี้ ก็จะสามารถลดความท้าทายลง คนรุ่นใหม่ก็จะสามารถเข้ามาประกอบการเกษตรได้อย่างมั่นคง อันเป็นผลให้การผลิตในภาคการเกษตรมีความยั่งยืนต่อไปได้ ซึ่งการสร้างเชื่อมั่นนี้จำเป็นที่จะต้องทราบลักษณะที่เป็นอยู่ของผู้ประกอบการเกษตร รูปแบบการเป็นผู้ประกอบการเกษตร และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นผู้ประกอบการเกษตร เพื่อที่จะสามารถระบุแนวทางที่จะช่วยลดข้อจำกัดอันจะส่งผลให้เกิดความล้มเหลวในการประกอบการของคนรุ่นใหม่ พร้อมทั้งสามารถเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาผู้ประกอบการเกษตรให้ดำเนินได้อย่างมั่นคง ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ยังไม่มีการศึกษาเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นผู้ประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่ Generation X Generation Y และ Generation Z ในบริบทของไทย จึงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงที่ท้าทายในการศึกษาอย่างยิ่งว่า รูปแบบการประกอบการเกษตรเป็นรูปแบบใดและปัจจัยใดที่ส่งผลต่อการเป็นผู้ประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่

Generation X Generation Y และ Generation Z และศึกษาแนวทางใดที่จะช่วยพัฒนาให้การประกอบการเกษตรของคนรุ่นใหม่เกิดความมั่นคง ผลที่ได้รับจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมส่งเสริมการเกษตร ที่จะสามารถนำ

ผลของการศึกษา ไปพัฒนาแนวทางการสนับสนุนและส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ให้เข้ามาประกอบการเกษตรเพิ่มมากขึ้น และพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและการตลาดของแก่ผู้ประกอบการเกษตรรุ่นใหม่

อ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2559. แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). (สืบค้น 8 เมษายน 2563) ที่มา: http://tarr.arda.or.th/static2/docs/development_plan2559.pdf
- เกษศิริพันธ์ พิบูลย์, Titouan Filloux, Marta Salvago, Nicolas Faysse ประภาส ปิ่นตบแต่ง, Thi Phuoc Lai Nguyen. 2562. คนรุ่นใหม่ ในชุมชนท้องถิ่น และนักศึกษาที่เรียนด้านการเกษตร: วิสัยทัศน์ด้านการเกษตร และแผนอนาคต. (สืบค้น 1 พฤษภาคม 2562) แหล่งที่มา: http://deltasoutheastasia-doubt.com/wpcontent/uploads/UploadedDocuments/WorkshopYoungFarmers/PresentationVisionOfYoungPeopleOfFarming-FinalWorkshopJan17_in%20Thai.pdf
- ชาย โปธิสิตา. 2555. ชนบทไทยในวิถีทุนนิยม. วารสารราชบัณฑิตยสถาน 37 (4) 2-3.
- ชนินทร์ แก้วคะตา และ ยศ บริสุทธิ์. 2558. เงื่อนไขฐานรากในการเข้าสู่อาชีพเกษตรกรกรรมของเกษตรกรและบุตรหลานเกษตรกร. วารสารเกษตร 31(2): 215 – 224
- ชนินทร์ แก้วคะตาและ ยศ บริสุทธิ์. 2558. กลยุทธ์การปรับตัวคงอยู่ในอาชีพที่มีการเกษตรเป็นฐานของครัวเรือนเกษตรกร: การศึกษาทฤษฎีฐานราก. วารสารแก่นเกษตร 43 (3)
- ณัฐวัฒน์ ล่องทอง. 2557. การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (เพื่อความสุข (ใจ) ในการทำงาน) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เดชา เดชะวัฒน์ไพศาล. 2551. การรับรู้คุณลักษณะของเงินเนอเรชั่นวายและแรงจูงใจในการทำงาน: มุมมองระหว่างเงินเนอเรชั่นต่างๆในองค์กร. จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์. 31(121) : 2-8.
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2563. **สินเชื่อบุคคลเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer)**. (สืบค้น เมื่อ 9 มีนาคม 2563) ที่มา <https://www.checkraka.com/price/personal-loan-1-216>
- ธนัฐรุฬารูปสม, สมชาย ชดตระกูล และ นิภารัตน์ ศรีธเรศ. 2553. พัฒนาการด้านการเกษตรของประเทศญี่ปุ่น : ในมิติด้านการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. วารสารญี่ปุ่นศึกษา, ปีที่ 26 ฉบับที่ 2 หน้า 1-24.
- นิยาม SME สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดย่อม. 2563. (สืบค้น 3 พฤษภาคม 2562) แหล่งที่มา: <https://www.sme.go.th/th/cms-detail.php?modulekey=332&id=1334>
- บีบีซี นิวส์. 2019. ญี่ปุ่นปฏิวัติการเกษตร ปลุกพืชโดยไม่ใช้ดินและเกษตรกร เพิ่มความมั่นคงทางอาหาร ฟาติมา คามาทา บีบีซี นิวส์ บราซิล โตเกียว (สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2563) แหล่งที่มา: <https://www.bbc.com/thai/international-49963119>

ยศ ปริสุทธิ์. 2558 การศึกษาชุมชน:แนวคิดฐานการวิจัย และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น คັນสนีย์ กระจ่างโคม. 2015. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับแรงจูงใจของทายาทเกษตรกรในการสานต่ออาชีพเกษตรกรในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. (2554). **รายงานประจำปี 2553**. (สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2563)

ที่มา https://www.alro.go.th/alro_th/download/annual_report/annual53.pdf

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560. ขับเคลื่อนแผนฯ 12 สู่นาคตประเทศไทย. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2560. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2555. สสำรวจสภาวะการทำงานของประชากรไตรมาส 3 ปี 2533-2555. การสำรวจสภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักรไตรมาสที่ 3. สำนักงานสถิติแห่งชาติ: กรุงเทพมหานคร

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2556. ข้อมูลสำมะโนครัวเรือนเกษตร ปี 2536-2556. สำนักงานสถิติแห่งชาติ:กรุงเทพมหานคร
สำนักนโยบายและแผนสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้. 2559. NEW GEN IS NOW คนรุ่นใหม่คือพลังแห่งอนาคต.

(3 เมษายน 2562) ที่มา : <http://www.okmd.or.th/okmd-opportunity/new-gen/687/>

สำนักงานเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม. 2552. คลังความรู้และพันธมิตรของธุรกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม: กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. 2561. สรุปผลการสำรวจสภาวะการทำงานของประชากรเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561

สินชัย เรืองไพบูลย์. 2555. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรวัยหนุ่มสาวในการเลี้ยงโคนม. สำนัก ส่งเสริมและ
พัฒนาปศุสัตว์. (6 เมษายน 2562) ที่มา : <http://extension.dld.go.th/th1/images>

/stories/research/research2558/research5610511013.pdf Received: 24 November 2014; Accepted: 27 March 2015

โสภณัท นุชนาถ. 2542. จิตวิทยาวัยรุ่น. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: กรุงเทพมหานคร

อรนิภา สีขุนน้ำเพียง และชัยชาญ วงศ์สามัญ. 2560. แรงจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรในอนาคตของสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกรดีเด่นในจังหวัดอุดรธานี วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร. (ม.ป.ป.). **รายงานประจำปี 2559**. (สืบค้น เมื่อ 9 มีนาคม 2563)

<http://www.mof.or.th/view-files.php?file=annual2559.pdf>

อรทัย วานิชดี. ธุรกิจทั่วไป. กรุงเทพฯ : ประสานมิตร. 2545.

สุดาทิพย์ ต้นดินกุลชัย และศักดิ์ดา หงส์ทอง. ธุรกิจทั่วไป. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด, 2547.
http://lpn.nfe.go.th/e_learning/LESSON1/unit1_6.htm

Asian Farmers Association for Sustainable Rural Development. (2015). **A Viable Future: Attracting the Youth Back to Agriculture**. (cited 6 February 2019) from: http://asianfarmers.org/wp-content/uploads/2014/12/Attracting-Youth-in-Agriculture-in-Asia_Scoping-Rev-08242015.docx

Attavanich, W., Chantarat, S., B., Chenphuengpaw and J. Sa-ngimnet. 2019. Microscopic view of Thailand's agriculture through the lens of farmer registration and census data. Forthcoming PIER Discussion Paper.

Biriwasha, I. 2012. Agriculture and the school curriculum in Zimbabwe. Paper presented at "Farming and Foods: The future of the agri-food sector in Africa, Accra, 19 - 21 March 2012.

- Christopher Brown, and Mark Thornton. 2013. How Entrepreneurship Theory Created Economics. Vol. 16 | No. 4 | 401–420 Winter 2013.
- Eurostat Newsrelease. 2018. Farm structure survey 2016: Of the 10.3 million farms in the EU, two thirds are less than 5 ha in size; only 11% of farm managers are under 40 years old. Article No. 105/2018 – 20 June 2018.
- Faysse, N. (2560). นโยบายการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่: การทบทวนงานศึกษาในระดับนานาชาติ และครั้งแรกจากมุมมองของประเทศไทย. (สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2020) ที่มา : [file:///D:/Users/parliament/Downloads/LitReviewPublicPoliciesSupportYoungFarmers-ThaiLanguageFaysse2018%20\(3\).pdf](file:///D:/Users/parliament/Downloads/LitReviewPublicPoliciesSupportYoungFarmers-ThaiLanguageFaysse2018%20(3).pdf)
- Frese, M. 2000. Management. (5th ed.). USA John Wiley & Son. Gellynck, X., Cárdenas, J., Pieniak, Z., Verbeke, W., 2015. Association between innovative entrepreneurial orientation, absorptive capacity and farm business performance. *Agribusiness* 31 (1), 91–106. (cited 10 February 2019) from: <https://doi.org/10.1002/agr.21394>.
- Hamilton, W., Bsworth, G. and E. Ruto. 2016. Entrepreneurial younger farmers and the “young farmers problem” in England.
- Innovative Startup โครงการพัฒนารัฐวิสาหกิจนวัตกรรมรายใหม่ มศก. 2017. สตาร์ทอัพ คืออะไร (สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2563) ที่มา: <http://www.startup.su.ac.th/?p=84>
- Izumi, M. 2018. Supporting new entrants into farming in Japan. FFTC Agricultural Policy Articles. Agricultural Human Resources Development. Edited and uploaded on 18 December 2018.
- Jose Ramon Rodriguez 2016. CREATIVE DESTRUCTION: A CONCEPT TO BEAR IN MIND ON ENTREPRENEURSHIP AND INNOVATION (cited 12 February 2020) from: <https://designthinking.gal/en/creative-destruction-a-concept-to-bear-in-mind-on-entrepreneurship-and-innovation/>
- Kahan, D. 2012. Entrepreneurship in farming. Farm management extension guide. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome 2012.
- Krungsri Guru Startup และ SME สองอย่างนี้ต่างกันอย่างไร (cited 12 February 2020) from: <https://www.krungsri.com/bank/th/plearn-plearn/the-differences-between-startup-and-sme.html>
- Mapila, M. and A.T.J. Mapila. 2014. Agricultural policy processes and the youth in Malawi. IFPRI Discussion Paper 01335, March 2014.
- Mari Izumi. 2017. Supporting New Entrants into farming in Japan. Visiting researcher Japan Co-operative alliance (cited 12 February 2019) from: http://ap.fftc.agnet.org/ag_db.php?id=951
- McElwee, G. Boswirth. 2010. Exploring the strategic skills of farmers Across a typology of farm diversification approaches. *Journal of farm management* 13 (12): 819-838
- McElwee, G. 2008. A taxonomy of entrepreneurial farmers. *International Journal Entrepreneurial Small Business*, 6:465-478.
- McElwee, G. and A. Atberton. 2005. Publication trends and patterns to entrepreneurship: The case of the international journal of entrepreneurship and innovation. *J. Small Bus. Enterprise Dev.* 12(1):92-103.

- Migliore, G., Schifani, G., Romeo, P., Hashem, S. and L. Cembalo. 2015. Are Farmers in Alternative Food Networks Social Entrepreneurs? Evidence from a Behavioral Approach. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 28, pages885–902(2015).
- Moneyhub. 2016. ธุรกิจ Start UP คืออะไรทำไมถึงมาแรงในยุคนี้ (สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2563) ที่มา : <https://moneyhub.in.th/article/what-exactly-is-a-startup/>
- Morell, D. and Samudavanij , Chai-anan. 1981. *Political Conflict in Thailand*. Oelgeschlager & Hain, Publisher Inc. : Cambridge,Massachsetts.
- Nhamo, N., and D. Chikoye. 2017 Supporting the Engagement of the youth in smart agricultural enterprises smart technologies for Sustainable smallholder. *Agricultural*. Lusaka : Academic press.
- Nnadi, F.N., Akwiwu. 2008. Determinants of youths participation in rural agriculture in LMO state, Nigeris. *Journal of Applied sciences* 8:328-333.
- Peerpower 2019 SME คืออะไร ทำไมผู้ประกอบการต้องรู้ (สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2020) ที่มา : <https://www.peerpower.co.th/blog/%E0%B8%9C%E0%B>
- Pelzom Tshering. 2017. Youth Perception of agriculture and potential in the context of rural development in Bhutan. *Development Environment and foresinght*, 2017 Vol.3, No2,92- 107 ISSN:2336-6621.
- Pindado, E., Sánchez, M. 2017. Researching the entrepreneurial behaviour of new and existing ventures in European agriculture. *Small Bus. Econ.* 49 (2), 421–444. <https://doi.org/10.1007/s11187-017-9837-y>.
- Seuneke, P., Lans, T., and J.S.C. Wiskerke. 2013. Moving beyond entrepreneurial skills: Key factors driving entrepreneurial learning in multifunctional agriculture. *Journal of Rural Studies*, 32: 208-219.
- Sharon Jean-Philippe, Jannifer Richarods, Kimberly Gwinn, and Caula Beyl. *Urban Youth Perception of agriculture*. *Journal of youth development* vol.12 ISSUE DOI 10.5195/jyd.2017.497
- Uchiyama, T. 2557. Recent Trends in Young People's Entry into Farming in Japan: An International Perspective. *Enhanced Entry of Young Generation into Farming*. *Proceedings of the International Seminar on Enhanced Entry of Young Generation into Farming*. October 21 -23, pp. 1-16. Food and Fertilizer Technology Center, Jeonju, Korea.
- Uchiyama, T., & Whitehead, I. 2012. Intergenerational farm business succession in Japan. In Baker, J. R., Loble, M., & Whitehead, I. (Eds.) *Keeping it in the family: international perspectives on succession and retirement on family farms*, pp. 55-73. Routledge, London.
- Vander Ploeg J-D. 2008. *The new peasantries: Struggles for autonomy and sustainability in an Era of Empire and Globalization*, London:
- VOVworld. 2555. นักธุรกิจและสถานประกอบการกับหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม (สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2020) ที่มา : <https://vovworld.vn/th>
- Wennekers, S., Thurik, R., 1999. Linking entrepreneurship and economic growth. *Small Bus. Econ.* 13, 27–55. (cited 10 February 2020) form : <https://doi.org/10.1023/A>.
- White, B. 2012. *White Agriculture and the generation problem: Rural youth, employment and the future of farming*. *IDS bulletin* Volume 43, November 2012.

- William, H. W., Bsworth, G. and E. Ruto. 2015. Entrepreneurial younger farmers and the “young farmers problem” in England.
- Williams, M. 2555. Contextualizing Youth Entrepreneurship: The Case of Botswana and the Young Farmers Fund. MSc Thesis, University of Guelph. Ontario, Canada.
- Wilson, G.A. 2008. From “weak” to “strong” multifunctionality: conceptualizing farm-level multifunctional transitional pathways. *Journal of Business Venturing*, 6:93-114.
- Zhang, Y., Li, X. and W. Song. 2014. “Determinants of cropland abandonment at the parcel, household and village levels in mountain areas of China: a multi-level analysis,” *Land Use Policy*, vol. 41, pp. 186–192, 2014.